

Uitsluitend per e-mail: [REDACTED]

t.a.v. [REDACTED]

Den Haag, 10 december 2025
dossiernummer: 207121
uw kenmerk: n.v.t.
telefoonnummer: +31 (0)6 13 49 92 51
e-mail: jz@advocatenorde.nl

Betreft: beslissing op bezwaar

Geachte [REDACTED]

Bij e-mail van 30 juli 2025 verzoekt u de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten (hierna: "algemene raad") om u met toepassing van artikel 3.19, zesde lid, juncto vierde lid, van de Verordening op de advocatuur (hierna: "Voda") een extra toetskans voor het examenonderdeel Ethiek te geven.

Op 1 september 2025 heeft de algemene raad uw verzoek afgewezen (hierna: "het bestreden besluit").

U heeft op 12 oktober 2025 tegen het bestreden besluit bezwaar gemaakt. Bij dit bezwaarschrift is een steunbetuiging van uw huidige patroon mr. [REDACTED] gevoegd.

U bent op 29 oktober 2025 gehoord. Uw patroon heeft online deelgenomen aan deze hoorzitting. U bent gehoord door mr. [REDACTED] in aanwezigheid van [REDACTED] beiden werkzaam bij het bureau van de Nederlandse orde van advocaten.

Uw bezwaren

U verzoekt om herroeping van het bestreden besluit en om het voorkomen van onevenredig nadeel (blokkade beroepsperspectief). Bij de eerste toetskans heeft u een onvoldoende behaald door wat u aangeeft als uw emotionele belasting door het gemis van uw ouders, de gestelde medische situatie van uw moeder en gestelde medische klachten hierdoor (randnummer 17 t/m 22 van uw bezwaarschrift). In de nacht voorafgaand aan de tweede toetskans werd u ziek. U bent van mening naar uw beste weten en kunnen onverwijld en via de juiste kanalen uw afwezigheid te hebben doorgegeven. Het ontbreken van een formele verklaring van uw patroon of een arts is volgens u niet het gevolg van onwil, nalaten, of van risico-aanvaarding, maar het betreft een samenloop van omstandigheden die het onmogelijk maakte om aan de eisen te voldoen (randnummer 23 t/m 28 van uw bezwaarschrift). In de aanloop naar de derde toetskans werd u opnieuw geconfronteerd met een samenloop van omstandigheden. Het bezoek aan uw ouders bleek emotioneel zwaarder te zijn dan u had verwacht. U nam deel aan de toets omdat u vreesde opnieuw een toetskans

Bezoekadres
Prinses Beatrixlaan 5
2596 AK Den Haag
Tel. 070 - 335 35 35

Postadres
Postbus 30651
2500 GW Den Haag

te verliezen. Uw toenmalig patroon was niet meer werkzaam op uw kantoor. In de periode na uw toetskans ontbrak het u aan energie en overzicht als gevolg van omstandigheden en de mentale belasting (randnummer 29 t/m 35 van uw bezwaarschrift). U verzoekt in het kader van de ex nunc-toetsing om de bijgevoegde medische feiten rond uzelf en uw moeder te betrekken bij de herbeoordeling van uw bezwaar (randnummer 36 t/m 42 van uw bezwaarschrift).

Toetsingskader

Ingevolge artikel 3.19, eerste lid, van de Voda is aan de beroepsopleiding advocaten (hierna: "BA") een examen verbonden dat bestaat uit een aantal toetsen ten aanzien van de onderwijsonderdelen. De basistest is geen toets als bedoeld in de eerste volzin.

Ingevolge artikel 3.19, tweede lid, van de Voda neemt de stagiaire deel aan de eerste toetsgelegenheid van het onderwijsonderdeel.

Ingevolge artikel 3.19, derde lid, van de Voda, neemt de stagiaire, indien de toets, bedoeld in het tweede lid, niet is behaald, deel aan de eerstvolgende gelegenheid die wordt geboden.

Ingevolge artikel 3.19, vierde lid, van de Voda, kan de stagiaire per onderdeel ten hoogste driemaal een toets afleggen.

Ingevolge artikel 3.19, vijfde lid, van de Voda wordt, indien de stagiaire geen gebruik maakt van de voor hem geldende gelegenheid, bedoeld in het tweede en derde lid, de toets als niet behaald beschouwd.

Ingevolge artikel 3.19, zesde lid, van de Voda, zoals geldend per 1 januari 2021 (Staatscourant 2025, 65318 van 18 december 2020) kan de algemene raad afwijken van het vierde en vijfde lid in gevallen waarin toepassing daarvan zou leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard.

Ingevolge artikel 3 van de Beleidsregel onderwijs en toetsen BA (hierna: "de beleidsregel") verzoekt de stagiaire tot toepassing van de hardheidsclausule als bedoeld in artikel 3.19, zesde lid, van de Voda, uiterlijk vier weken na de desbetreffende toetsgelegenheid.

Overwegingen

Vooraf wordt het volgende opgemerkt. Uit gegevens aangeleverd door de examencommissie is de algemene raad het volgende gebleken:

- U heeft gebruik gemaakt van uw eerste toetskans Ethiek op 15 mei 2024 en een onvoldoende behaald.
- De tweede toetskans Ethiek op 14 december 2024 heeft u niet gemaakt. U heeft een verzoek behoud toetskans ingediend voor deze toetskans, welke niet in behandeling is genomen omdat u geen verklaring van uw patroon heeft opgestuurd ter bevestiging van uw ziekte op 14 december 2024.
- U heeft gebruik gemaakt van uw derde toetskans Ethiek op 7 mei 2025 en een onvoldoende behaald.

De algemene raad stelt vast dat het verzoek van 30 juli 2025 12 weken na de laatste toetskans van 7 mei 2025 is ingediend, zodat hiermee de vierwekentermijn als bedoeld in artikel 3 van de beleidsregel ruim is overschreden.

Toepassing van de hardheidsclausule

In het afgewezen verzoek van 30 juli 2025 heeft u een beroep gedaan op de hardheidsclausule, vervat in artikel 3.19, zesde lid, van de Voda. De thans voorliggende vraag is of u daarbij voldoende heeft aangetoond dat toepassing van het vierde lid leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard.

Bij de toepassing van de hardheidsclausule heeft de algemene raad zowel beleids- als beoordelingsruimte. Zoals de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: "de Afdeling") hierbij heeft overwogen (in haar uitspraken van 19 december 2018, [ECLI:NL:RVS:2018:4184](#), en van 16 november 2022, [ECLI:NL:RVS:2022:3292](#)) is het niet onredelijk dat de algemene raad bij het toepassen van de hardheidsclausule een restrictief beleid voert. Dit beleid houdt in dat de hardheidsclausule slechts wordt toegepast bij overmacht waardoor geen enkele toetskans met goed gevolg kon worden benut. De Afdeling heeft bevestigd dat de beoordeling van het verzoek niet hoeft te worden beperkt rond de derde toetskans, maar dat de algemene raad bij alle toetskansen mag beoordelen of sprake is van overmacht.

Uit het beleid volgt dat causaal verband moet bestaan tussen het van buiten komend onheil en het niet behalen van de toetsen. De bewijslast voor dit causaal verband rust in beginsel op degene die een beroep op de hardheidsclausule doet. Hoewel het lastig kan zijn om dit bewijs over te leggen, is het niet onredelijk dat de algemene raad de bewijslast bij de stagiair heeft gelegd.

Voorts dient de stagiair aan te tonen dat hij er alles aan heeft gedaan om de effecten van zijn beperkingen te verkleinen. Het om u moverende redenen afzien van het vragen om een behoud toetskans dient conform het oordeel van de Afdeling in de bovengenoemde uitspraken voor eigen risico te komen. De Afdeling heeft bevestigd dat het deelnemen aan een toets niet in de weg staat aan de mogelijkheid tot het vragen van een 'behoud toetskans', op grond van artikel 3.19, zesde lid, juncto vijfde lid, van de Voda.

De Afdeling heeft overwogen dat het besluit om geen extra toetskans aan te bieden onvermijdelijk grote gevolgen heeft. Deze zijn evenwel inherent aan deelname aan de beroepsopleiding. Het niet behalen van het examen van de beroepsopleiding leidt begrijpelijkerwijs tot schrapping van het tableau. De algemene raad heeft in het beleid voldoende rekening gehouden met de belangen van de deelnemers aan de beroepsopleiding, door voor ieder vak drie toetskansen aan te bieden. De algemene raad heeft voorts een groot gewicht aan het belang van de kwaliteit van de advocatuur en een goede rechtsbedeling mogen toekennen.

Eerste toetskans

U heeft gebruik gemaakt van uw eerste toetskans Ethiek op 15 mei 2024 en een onvoldoende behaald. Eerst in bezwaar heeft u met onderbouwing in bijlage 4 gesteld dat er sprake was van een overmachtsituatie. U voert daartoe een beknopt medisch dossier aan van contactmomenten met uw psycholoog die u op 11 september 2024, 17 oktober 2024 en 21 november 2024 heeft behandeld. Uit dit medisch dossier valt niet af te leiden of de depressieklachten waarvoor u in het najaar van 2024 werd behandeld, zich tijdens de eerste toetskans ook al voordeden. Evenmin is gebleken dat die klachten (aangenomen dat ze er vier maanden eerder ook al waren) het u onmogelijk maakten om een behoud toetskans te vragen.

Zoals hiervoor vermeld is door de Afdeling bevestigd dat deelname aan de toets niet in de weg staat aan de mogelijkheid tot het vragen van een behoud toetskans. Afgaande op hetgeen u in bezwaar heeft aangevoerd, waren de psychische klachten al tijdens deelname aan de toets

zodanig aanwezig dat zij een overmachtsituatie opleverden. Het had derhalve op uw weg gelegen om nog tijdens deelname aan de toets een surveillant te waarschuwen dat u niet in staat was de toets af te leggen. Dit heeft u nagelaten. Voor zover u in bezwaar heeft willen stellen dat u ondanks dat u gebruik heeft gemaakt van de toetskans achteraf gezien door psychische overmacht hiertoe niet in staat was, slaagt dit betoog niet.

Tweede toetskans

De tweede toetskans Ethiek op 14 december 2024 heeft u niet gemaakt. Blijkens bijlage 7 bij uw bezwaarschrift heeft u zich op 14 december 2024 om 10:29 uur per e-mail ziekgemeld bij de Uitvoeringsorganisatie Beroepsopleiding Advocaten (hierna: "UO"). Op 17 december 2024 bent u er vanuit de UO per e-mail op gewezen dat u de mogelijkheid heeft om tot vier weken na de toetsdatum een verzoek behoud toetskans in te dienen door het ingevulde formulier naar toetsverzoeken@beroepsopleidingadvocaten.nl te mailen. U heeft op 31 december 2024 per e-mail een verzoek behoud toetskans ingediend. Op 12 januari 2025 is vanuit het secretariaat van de UO de ontvangst van uw verzoek, geregistreerd onder nummer VBT-24082, bevestigd. Daarbij is u, voor zover hier van belang, meegedeeld dat uw verzoek geen (medische) onderbouwing bevat, zoals een verklaring van uw patroon. U bent door de UO in de gelegenheid gesteld binnen een daartoe gestelde termijn uw verzoek aan te vullen. De coördinator Toetsing van de UO heeft u op 15 januari 2025 en op 24 januari 2025 een herinnering gestuurd. U heeft per e-mail van 24 januari 2025 de UO geantwoord dat de toetsdag op een zaterdag viel, en u hierdoor niet inziet hoe een verklaring van uw patroon of een andere collega op enige manier kan bijdragen aan de beoordeling van uw afmelding. U biedt op 24 januari 2025 om 18:02 uur aan om een verklaring van uw huisgenoot bij te voegen, hierop is door de UO niet gereageerd. Hoewel de bewijslast bij u berust, heeft u om onduidelijke redenen nagelaten deze verklaring tijdig en uit eigen beweging over te leggen.

De algemene raad ziet niet in, ook na kennisneming van uw vraagtekens bij de meerwaarde van het overleggen van een patroonsverklaring, waarom het voor u desondanks niet mogelijk zou zijn om uit eigen beweging en binnen de gestelde tijd met de gevraagde patroonsverklaring, of bij gebreke daaraan met een verklaring van iemand anders te komen.

U heeft tijdens de hoorzitting gemotiveerd aangegeven met uw beweerdelijke acute gezondheidsklacht niet naar de huisartsenpost te zijn gegaan omdat uw acute klacht, een voedselvergiftiging, vanzelf over is gegaan en u verwachtte op basis van informatie van de artsenfederatie KNMG geen medische verklaring te kunnen verkrijgen. Dit volgt de algemene raad niet. Uit de volgende informatie van de KNMG, te vinden via <https://www.knmg.nl/actueel/publicaties/publicaties-per-onderwerp/geneeskundige-verklaring> blijkt immers, dat het in beginsel echter wel mogelijk zou zijn geweest om een geneeskundige verklaring te vragen, wanneer u naar de huisartsenpost zou zijn gegaan:

"Wat kunt u doen om een geneeskundige verklaring te krijgen?"

1. (...)

2. U kunt uw behandelend arts vragen om een afschrift van dat deel van uw medisch dossier waarin bepaalde belangrijke feiten over uw gezondheidstoestand staan vermeld. Bijvoorbeeld de uitslag van een looptest, de uitslag van een meting van uw gezichtsvermogen etc.

Die kunt u dan sturen aan de instantie die om een geneeskundige verklaring vraagt;"

Ook indien u niet over een geneeskundige verklaring zou beschikken stond het u vrij om uit eigen beweging de BA inzage te geven in relevante gegevens uit uw medisch dossier wanneer u naar de huisartsenpost zou zijn gegaan, zoals wordt uitgelegd op de website van de rijksoverheid:

<https://www.rijksoverheid.nl/wetten-en-regelingen/productbeschrijvingen/gegevens-medisch-dossier-inzien-aanpassen-of-vernietigen>

"Gegevens medisch dossier inzien, aanpassen of vernietigen.

Zorgverleners moeten van elke patiënt een medisch dossier bijhouden. Zoals een ziekenhuis of een huisarts. In een medisch dossier staan alle gegevens over uw behandeling. U kunt uw medisch dossier (online) inzien. Ook kunt u de gegevens laten aanpassen of verwijderen.

(...)

Informatie in een medisch dossier

In een medisch dossier staan alle gegevens over uw behandeling, bijvoorbeeld:

uitslagen van onderzoeken;

verwijsbrieven aan een specialist of huisarts."

Anders dan u in bezwaar heeft aangevoerd blijkt niet dat het voor u onmogelijk was uw verzoek behoud toetskans aan te vullen met een (medische) onderbouwing of anderszins. Naar het oordeel van de algemene raad komt het voor eigen rekening en risico dat u niet naar de huisartsenpost bent gegaan voor een verklaring of dat u anderszins uit eigen beweging heeft gezorgd voor een bewijs van overmacht, zodat bij de tweede toetskans geen overmachtsituatie is gebleken.

Derde toetskans

U heeft gebruik gemaakt van uw derde toetskans Ethiek op 7 mei 2025 en een onvoldoende behaald. U heeft op 30 juli 2025 de algemene raad verzocht u met toepassing van artikel 3.19, zesde lid, juncto vierde lid, van de Voda een extra toetskans te geven. In bezwaar heeft u uw beroep op een overmachtsituatie gemotiveerd. Dit zou volgens u te wijten zijn geweest aan een combinatie van een "patroonvacuüm", psychische belasting, het emotionele bezoek aan uw ouders en de vertraging van uw vlucht bij de terugkeer van [REDACTED] naar [REDACTED] op 6 mei 2025.

U heeft bij het verzoek extra toetskans geen medische verklaring of andere documenten gevoegd ten aanzien van psychische beletselen voor het doen van de derde toetskans. Het enige stuk dat u thans ter onderbouwing heeft overgelegd in bijlage 8 bij uw bezwaarschrift betreft een bevestiging van Transavia van een vertraagde vlucht van [REDACTED] naar [REDACTED]. Uit deze verklaring blijkt echter niet op welk tijdstip op 6 mei 2025 het oorspronkelijke vertrek gepland stond. Uit deze verklaring blijkt dat het nieuwe tijdstip van vertrek op 6 mei 2025 om 21.00 uur lokale tijd was. Een vlucht van [REDACTED] met Transavia kan circa 3,5 uur of langer duren¹, zodat uw tijd van aankomst in de vroege ochtend van 7 mei 2025 moet zijn geweest. De algemene raad acht het aannemelijk dat de vermoeidheid van de reis, de late aankomst en het tekort aan slaap van invloed zullen zijn geweest op uw prestaties tijdens de derde toetskans op 7 mei 2025. De algemene raad overweegt daarbij ook, dat algemeen bekend is dat geboekte vluchten vertragingen kunnen ondervinden en dat met het plannen van vlieguren met dit gegeven rekening gehouden dient te worden. U heeft met het plannen van vliegreis van [REDACTED] naar [REDACTED] op 6 mei 2025, het risico aanvaard van een late aankomst door een vertraagde vlucht. De algemene raad is van oordeel dat de gevolgen van de vertraging voor uw prestaties tijdens de derde toetskans daarom voor uw eigen risico dienen te komen en geen onbillijkheid van overwegende aard in de zin van artikel 3.19, zesde lid, van de Voda oplevert.

De algemene raad komt na heroverweging in bezwaar tot de slotsom dat u bij de eerste, tweede en derde toetskans onvoldoende heeft onderbouwd dat sprake is van overmacht. Dat het bestreden besluit ingrijpende gevolgen heeft voor uw huidige beroepsperspectief als advocaat, ook in het licht gezien van de gestelde medische situatie van uw moeder, levert op grond van staande jurisprudentie van de Afdeling geen onevenredigheid op, zoals hiervoor is uiteengezet.

¹ Zie bijvoorbeeld: [vliegtijd \[REDACTED\] met Transavia - Google Zoeken](#).

De algemene raad merkt ten overvloede nog het volgende op. De (voorwaardelijke) inschrijving op het tableau brengt voor advocaten rechten en plichten met zich mee. Zorgvuldigheid in de uitoefening van het beroep is belangrijk met het oog op de zorg van de advocaat voor de rechtsbescherming van zijn cliënt. Deze zorgvuldigheid mag ook verwacht worden van de advocaat waar het eigen belangen aangaat, bijvoorbeeld het zich houden aan de regelgeving die ten aanzien van de BA is gesteld.

Conclusie

In het bestreden besluit is het verzoek om een extra toetskans terecht afgewezen omdat in redelijkheid gesteld kan worden dat dit niet leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard.

Beslissing

Het bezwaar is ongegrond.

De algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten,
namens deze,

mw. mr. S.H.M. ten Berge
plaatsvervangend algemeen secretaris

Tegen deze beslissing kunnen belanghebbenden binnen zes weken na bekendmaking van deze beslissing beroep instellen bij de afdeling bestuursrecht van de rechtbank binnen het rechtsgebied waar zij wonen overeenkomstig de bepalingen van hoofdstuk 8 van de Algemene wet bestuursrecht.